

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגילדי שיעור "דף היומי"
 חתום סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ע"י ביהמ"ד למגילדי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, ל' ניסן תשע"ז

מסכת בכורות י"ח - כ"ד ♦ ידיים ד', ה' - עוקצין א', א'

גליון מס' 1041

השבוע בגליון

- ♦ "חזקה" אינה פתרון רב תכליתי לפתרון כל הספקות
- ♦ ההבדל בין עובר כהן לעובר בהמה

- ♦ שינוי ההלכה בעקבות שינויי הטבע
- ♦ הפרות מקדימות להמליט
- ♦ רחיצת תינוק ביום השלישי ללידתו
- ♦ אכילת מלח בסיום הארוחה
- ♦ המחקר שערך בעל "תרומת הדשן"
- ♦ לא כל מה שלא רואים לא קיים

דבר העורך

קורא יקר הפנה את תשומת לבנו לנקודת ציון מרטיטה החבויה בין דפי מסכתנו, מסכת בכורות, וליתר דיוק, בדף י"ט הנלמד בשבוע זה על ידי רבבות לומדי הדף היומי ברחבי תבל.

מסכת בכורות, דף י"ט

המעשה אירע בשנות הזעם והאימה מוסדות תורה גדולים וותיקים נסגרו על מנעול ובריה בימים הטורפים שקדמו לעקידה הגדולה. ישיבות ובתי מדרש, אשר קול התורה נשמע בהם מאות בשנים - חרבו. אולם ר' אברהם מלי ויינברג לא שניה מסדר יומו מאומה. הוא המשיך בשירת חייו הנפלאה. אולי עוד יותר מאשר בעבר, הקדיש כל ימיו ולילותיו לתורה ולעבודה. אמרו, כי ככל שגברו הצרות כן נתעלה האיש.

"הקניבץ" של ר' אברהם מלי - קבוצת הבחורים שהתאגדה סביבו - הוסיף להתקיים והלימודים לא הושבתו אף לא ליום אחד. יום יום התאספה בביתו חבורה גדולה של צעירים מצויינים בתורה ושמעה מפיו את שיעוריו. אך התיישב הגאון ליד הגמרא וסביבו חבורת תלמידים מצויינים, מיד שכחו כל הצרות והסבל. אוירת הקודש השכיחה את תעלולי הנאצים, את הרעב ואת הסבל, את המחסור ואת הייסורים, את השחיתות ואת הרציחות, וקירבה את הכל לתורת אמת שנלמדה בקדושה ובטהרה.

ר' אברהם מלי, שמעולם לא התלונן ולא הטיח דברים כלפי איש, אלא קיבל את הייסורים באהבה ממש, הצדיק עליו את הדין בכוחות עילאיים. כל זה היה ביחס לעצמו, אבל ביחס לאחרים דין אחר היה לו: על יסורי הזולת לא לימד זכות, אלא הרבה להרעיש עולמות בתפילות לבטלם. יסורי הכלל נגעו ללבבו ומיום ליום נחלש הלב הדואב ומיצר בצרות ישראל.

דף יט/ב פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן

שינוי ההלכה בעקבות שינויי הטבע

פרה ואתון אינן ממליטות עד הגיען לגיל שלש שנים. גמרתנו מציבה קביעה זו, כאמצעי זיהוי אם הפרה והאתון כבר הבכירו, וולדן הנוכחי פטור מן הבכורה, או שמעולם לא הבכירו והוולד שלפנינו הוא בכור.

הפרות מקדימות להמליט: בן כפר או מגדלי בקר, מתפלאים בוודאי בהצליבם נתון זה עם ידיעתם הברורה, כי הפרות ממליטות עוד בטרם מלאת להן שלש שנים, הרבה לפני כן. מתברר, כי לא רק פרות ימינו מקדימות להמליט, אלא גם אמות אמותיהן, לכל הפחות אלו שחיו לפני שמונה מאות שנה, שכן, בעלי התוספות (עבודה זרה כד/ב ד"ה "פרה") כבר מתקשים בשאלה זו: "ויש לתמוה, דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת". בעלי התוספות מתרצים, "ויש לומר, דוודאי עתה נשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים". הוא אומר, נשתנו הטבעים.

אין זה השינוי היחיד שבו אנו נוכחים עין בעין. הגמרא (נדה כז/א) קובעת, כי לא תתכן לידה בשלהי העיבור, כי אם בסוף החודש, אך לא באמצעו. התשב"ץ ("שו"ת ח"ב סי' ק"א) מעיר, "אבל אני ראיתי שנשתנה העניין בדורנו זה", והוא מסתייע בדברי בעלי התוספות הנזכרים, "שהרבה דברים נשתנו מטבעיהם בשינוי הדורות". אכן, הרמ"א פוסק (אבן העזר סי' קנ"ו סעי' ד') כי בזמננו, הנולד באמצע החודש האחרון, נחשב כוולד בן קיימא "שעכשיו נשתנה העניין, וכן הוא בכמה דברים".

רחיצת תינוק ביום השלישי ללידתו: "שולחן ערוך" (או"ח סי' של"א סעי' ט') כותב כן לגבי רחיצת תינוק ביום השלישי ללידתו. במשנה (שבת קלד/ב) נקבע: "מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת", היינו: יש להבעיר אש ביום השבת ולחמם בה מים, כדי לרוחוץ את התינוק ביום השלישי ללידתו, שאם לא יעשו כן, עלולה להתגרש עליו סכנה. ברם, כותב "שולחן ערוך": "בזמן חכמי הגמרא, אם לא היו רוחצים את הולד לפני המילה ולאחר המילה וביום שלישי למילה במים חמין היה מסוכן... והאידינא לא נהגו ברחיצה כלל", שהרי "דבר ידוע שאינו מסוכן בכך" ("בית יוסף" שם).

אכילת מלח בסיום הארוחה: קיימות דוגמאות רבות נוספות, ונציין עוד אחת מהן. הגמרא (ברכות מ/א) אומרת, כי "אחרי כל אכילתך אכול מלח", וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" או"ח סי' קע"ט סעי' ו'): "אכל כל מאכל ולא אכל מלח... ידאג... מפני אסכרה". אך ה"מגן אברהם" מציינ על אתר (ס"ח), כי בימינו נשתנו הטבעים ואין צורך לחשוש (ועיי' שו"ת "אגרות משה" חו"מ ח"ב סי' ע"ג אות ד').

צעילוי נשמת

מרת **רייצא רחל סימינובסקי** ע"ה

ב"ר דוד אליהו ובאשה טופל ז"ל

נלב"ע א' באייר תשס"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **בלה רחל פרנקל** ע"ה

ב"ר פישל ז"ל

נלב"ע ג' אייר תשע"ד

תנצב"ה

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם יצחק שנור** הי"ד

ב"ר אהרן ורצה הי"ד

נלב"ע ד' באייר תש"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו

הר"ר **אבי שנור** ומשפ' שיחיו - סביון

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק דוד ברצלר** ז"ל ב"ר אהרן ז"ל

נלב"ע ב' באייר תשס"ז **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

פרה שלא המליטה אינה חולבת: נחתום בדוגמא הפוכה, בה אנו היינו קובעים, כי בוודאי השתנו הטבעים, אך בעל ה"תרומת הדשן" הבין בחכמתו ובכח תורתו להיפך. גמרתנו מביאה סימן נוסף לבדיקת בהמה אם ביכרה אם לאו - רוב הבהמות אינן חולבות טרם לידתן, ונחלקו הדעות בגמרא, אם יש לחשוש למיעוט החולבות לפני לידתן, אם לאו. להלכה נחלקו הדעות, ויש מן הראשונים (עיי' תוס' ד"ה "חלב", ורא"ש פ"ג סי' ב') שפסקו כדעה המחמירה, כי יש לחשוש למיעוט בהמות אלו, ולפיכך, גם אם הבהמה שלפנינו שופעת חלב, אין להסתמך על כך כהוכחה שכבר ביכרה, שכן, יתכן שהיא מן המיעוט החולבות בלא המלטה (ועיי' "שולחן ערוך" יו"ד סי' שט"ז סעי' ג' במחבר וברמ"א).

המחקר שערך בעל "תרומת הדשן": בעל "תרומת הדשן" (שו"ת ח"א סי' רע"א) עסק בסוגיה זו וערך מחקר בנושא: "ואפס, שאלתי ודרשתי מיהודים וארמאים, נשים ואנשים רבים, אם ראו מימיהם פרה חולבת שלא ילדה כבר, ולא שמעתי אחד מהם שראה זה מעולם". מכאן, הוא מסיק: "יש לומר דבהמות שלהם היו משונות מבהמות שלנו". לכאורה, היה עליו לסיים את מחקרו בקביעה, כי מאחר שבימינו השתנו הטבעים, הרי שאין לך סימן גדול מבהמה חולבת, שוודאי המליטה. ברם, הוא כותב: "אמנם, אין נראה להתיר מהאי טעמא לחודא כלל לסמוך על חקירותינו שהוא נגד קבלת התלמוד ולומר שנשתנה בזמנינו".

לא כל מה שלא רואים לא קיים: כאשר ננסה לברר, מה טעם לא ראה ה"תרומת הדשן" להכריע כי יש לשנות את ההלכה אחר שהטבעים השתנו, הסברה העולה היא, כי אינו דומה שינוי טבעים מוכח, לכזה שאינו מוכח. כלומר, כאשר אנו רואים פרה בת שנתיים ממליטה, הרי זה ברור בעליל שהטבעים השתנו, וגיל ההמלטה ירד. ברם, כאשר אין רואים פרות חולבות לפני המלטה, עדיין אין בכך הוכחה ברורה ויציבה שפרות מסוג זה אינן קיימות, משום שיש לחשוש, שמא אותן בהמות החולבות לפני המלטה נסתרות מעינינו. לפיכך, כל עוד לא יצאה הכרעה ברורה ומוסכמת מאת גדולי הדורות כי הדברים השתנו, אין לשנות מאומה [ועיי' ש"תרוה"ד בהמשך דבריו].

מובן מאליו, כי המוסמכים לקבוע אם נשתנו הטבעים, הם חכמי התורה בלבד, אשר להם נמסרה ההכרעה בכל אורחות חיינו והנהגותינו (ראה באריכות שו"ת "מנחת יצחק" חלק ג' סי' ל"ח).

דף כ/ב תוד"ה חלב פוטר

"חזקה" אינה פתרון רב תכליתי לפתרון כל הספקות

שאלה חמורה הטרידה גדולי עולם.

בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "חלב") ובסוגיות נוספות בתלמוד (יבמות ק"ט/א ד"ה "מחורתא", חולין י"א/ב ד"ה "רבי מאיר") דנים בדינו של ספק בכור בהמה טהורה. היינו: בהמה טהורה המליטה ואין ידוע אם ביכרה טרם לכן, ויש לדעת כיצד לנהוג בספק בכור שלפנינו, אשר אם היה ידוע בוודאות כי הוא פטר רחם, היה על בעליו הישראל למוסרו ליד הכהן, שהרי קדוש הוא בקדושת הבכורה. בעלי התוספות מציינים, כי שני צדדים בדבר, והצד להתיר מבוסס על מספר נימוקים, ביניהם, כי הוולד חולין הוא: "העמד וולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה, שהוא חולין במעי אמו". כלומר, מאחר שאנו נתונים בספק, יש לייצב את מעמדו של החפץ הנתון בספק, כפי העת האחרונה שבה מעמדו היה ברור. והנה, הבכור מתקדש רק בצאתו לאויר העולם. מעתה, אנו קובעים כי מעמדו הוא כשל בהמת חולין ואין בו קדושה, כפי שהיה בעודו עובר [למעשה, אי אפשר לצרף לחזקה זו במקרה דנו, משום שלא יש חזקה שלא ילדה, עיי"ש].

ספק כהן, חייב להחמיר: גמרא ערוכה במסכת יבמות (ב/ק), סותרת, לכאורה, כלל זה. יהודי אשר אינו ידוע אם אביו כהן או ישראל, הרי הוא ספק כהן ספק ישראל. הגמרא קובעת, כי עליו לנהוג לחומרא, וכגון, בתרומה אינו רשאי לאכול - כישראל, ויזהר מטומאת מתים - ככהן.

לכאורה, הרי עובר כהן אינו קדוש בקדושת הכהונה, ורק עם לידתו חלה עליו קדושת הכהונה. משכך, מצבו, לכאורה, זהה למצבו של העגל אשר יש ספק אם הוא בכור - שניהם אינם קדושים, כל עוד לא יצאו לאוויר העולם. מעתה, כפי שבעלי התוספות קובעים, כי ספק בכור בהמה אינו קדוש, משום שכל עוד קיים ספק, איננו משנים את מעמדו האחרון הידוע לנו, הלא הוא מעמדו בעת היותו עובר, כמו כן, יש לקבוע, כי ספק כהן זה, יוותר במעמדו הוודאי האחרון הידוע לנו, הלא הוא דינו כעובר, שאינו קדוש בקדושת כהן. מדוע, אם כן, הגדרתו נותרה בספק?

ההבדל בין עובר כהן לעובר בהמה: הגאון רבי ירחמיאל גרשון אידלשטיין זצ"ל, רבה של שומייאץ, מבהיר את הדברים באופן נאה ("חידושי בן אריה" ח"ב סי' כ"א). קיים הבדל בולט בין שני העוברים. שניהם אמנם אינם קדושים עד לידתם, אך מסיבות שונות לחלוטין. בכור בהמה מתקדש בשל היותו פטר רחם, היינו: הראשון היוצא מרחם הבהמה. זו הסיבה שעד יציאתו לאויר העולם אינו קדוש, שהרי עדיין לא יצא מן הרחם ולא התקדש. לעומת זאת, עובר כהן, נושא בחובו את כל המאפיינים הדרושים לקדושת הכהונה, הוא אינו חסר מרכיבים כל שהם, אלא שבמעמדו הנוכחי הוא נוהה אחר דינה של אמו.

משפנמנו הבדל זה, נפנה להתבונן בחזקה אשר באמצעותה בעלי התוספות קבעו, כי ספק בכור הרי הוא חולין ודאי. ההגיון העומד בבסיס חזקה זו הוא, כי כל עוד אין אנו יודעים אם מעמדו של החפץ השתנה מכפי שהיה קודם לכן, אזי, אותה הגדרה וודאית דבקה בו והיא ממשיכה לייצב את מעמדו, גם בהתעורר הספק.

"חזקה" מותירה עליו חותם של עגל שאינו פטר רחם: אכן, כאשר נתבונן בעובר בהמה טהורה, הגדרה זו הולמתו נאמנה. בהיותו עובר לא היה קדוש בקדושת הבכורה, משום שלא היה פטר רחם, וההגדרה

הקיבוץ של ר' אברהמ'לי גדל מיום ליום. מאחורי חומות הגיטו הצטופפו למעלה מחצי מליון יהודים מעונים. מהם רבים אשר גורשו או ברחו מעיירות וישובים קרובים ורחוקים. ישיבה רשמית לא פעלה, וצעירים, מופלגים בתורה ורבינים קשישים, החלו לנהור לבית מדרשו של הגאון ר' אברהמ'לי, ומספר הלומדים תפח והלך. בייחוד נמשכו אל הגאון בחורים צעירים ונלהבים, שדבקו ברבם בכל לבם ונפשם; רעבים היו ללחם, אבל הם למדו באש קודש ובהתלהבות.

המצב בגיטו ורשה הגדול החמיר והלך. הרוצחים החלו להשמיד את מאות אלפי תושבי הגיטו. החלו המשלוחים למחנות המוות. בכמה מפעלי תעשייה עבדו "המאושרים", שקיבלו תעודות עבודה כפועלים למען התעשייה הגרמנית. מי שאין לו כרטיס עבודה מאושר על ידי שלטונות הרצח, "אין לו הזכות לחיות". הבריות עשו כל מאמץ להכנס למפעלים הללו, להתקבל שם לעבודה. לא כן תלמידיו "הקיבוץ" של ר' אברהמ'לי, אשר מוניטין יצאו להם בגיטו. הם גמרו ואומר לא לנטוש את לימוד התורה. להם לא היו כרטיסי עבודה, ולכן היו "בלתי לגאליים", לפי חוקי הרצח הנאציים. לבושים גם בחיזיונותם בלבושם החסידי, שמרו על המסורת. הם לא נכנעו לכובשים הנאציים, והיו לומדים יומם וליילה בחדווה ובביטחון. יום יום היו באים לביתו של הגאון לשמוע את השיעור; יום יום היו קולטים את תורתו.

סכנת החיסול התקרבה בצעדי ענק. המרצחים מזוינים מכף רגל ועד ראש, היו מקיפים רובעים שלמים, מוציאים מתוכם את היהודים ושולחים אותם לטרבלניקא, להשמדה. ר' אברהמ'לי אינו זה, אינו הולך לבית חרושת ואינו מתעניין בכלל בדרכי הצלה. אחיו נתמנה כאחד המנהלים של מפעל תעשייה גרמני, אך הגאון מסרב לקבל ממנו עבודה, לנטוש את תלמידיו הנדונים למוות ולהציל את עצמו. הוא מוסיף להשמיע את שיעוריו, והתלמידים הנאמנים - עמו, כך ישב ולמד עד אשר הופיעו באחד הימים הרוצחים, הוציאו את הגאון וכמה מתלמידיו והובילו אותם לטרבלניקא. אין הם מרשים אפילו לסגור את הגמרות, שנשארו פתוחות במסכת בכורות דף י"ט. ("אלה אזכרה", אוסף תעודות קדושי ת"ש-תש"ה, כרך ג', ניו יורק, תשי"ט).

הקורא מסיים את מכתבו במשפטים מרגשים מאד: כבר למדתי את מסכת בכורות מספר פעמים, ובכל עת שאני מגיע לדף י"ט - על אודותי מסופר כאן - בשרי נעשה חידודין חידודין. יהודים יקרים! כשאחיו הקדושים יצאו מגיטו ורשה להריגה, נותרו הגמרות בבכורות דף י"ט פתוחות: הנאצים ימח שמם וזכרם "לא הרשו לסגור אותם". הרי זה מביא לידי גיהון! **הם אינם יכולים לסגור את הגמרות!!!** כי הגמרא תשאר פתוחה לעולם, והיא תוסיף להילמד עם לא בוורשה, אז בבני ברק ובירושלים, בניו יורק ובלונדון. אי אפשר לסגור את הגמרא. אפשר להרוג, לרצוח, לשרוף, כל ארבע מיתות בית דין, אבל את התורה הקדושה אי אפשר להרוג. בת אלמות היא, ואם רצונך בהוכחה? הבט סביבך וראה כמה יהודים, ברך ה', ילמדו השבוע את דף י"ט בבכורות.

★ ★ ★

כדי להשלים את התמונה נוסף שני פרטים מעניינים. **הגאון** רבי אברהם וינברג זצ"ל, היה חתנו של יהודי בשם רבי משה קובלסקי ז"ל, אשר היה חסידו המובהק של האדמו"ר סוכוטשוב זצ"ל, בעל "אבני נזר". **רבי** משה קובלסקי ז"ל היה איש עסקים, ובאתו מביקוריו בארצות הברית, הוא רכש פנס עבור רבו הנערץ.

הפנס היה חפץ יקר-המציאות, והאדמו"ר שמה לקבלו, כי עתה לא ייאלץ להעיר את שמשו בשעת לילה מאוחרת, בקומו ללמוד, שכן מעתה הוא יעזר בפנס. עמד ה"אבני נזר" וביקר את רבי משה קובלסקי ז"ל, שזיכה לחתן שיאיר את עיני ישראל לימים, בתו של רבי משה נישאה לגאון רבי אברהמ'לי וינברג הי"ד. **הגאון** רבי אברהם וינברג זצ"ל, חיבר ספר מופלא על מסכתנו, מסכת בכורות, בשם "ראשיית ביכורים", ובהיותו חסיד סוכוטשוב מובהק, האנשים שהוציאו

לאור את ספרו לאחר עקידתו על קידוש ה', ערכו מפתח מיוחד, לציון המקומות שבהם המחבר מזכיר את דברי רבו, בעל ה"אבני נזר" זצ"ל.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף יח/א עד דאכלת כפנייתא בבבל

האם הקצות החושן נהנה מ'קוגל'?

הגמרא מביאה שאמורא אמר לזולתו: "עד דאכלת כפנייתא בבבל תרגמינא מסיפא". כלומר, בזמן שאכלת תמרים בבבל, הספקנו לפרש את ההלכה. רש"י מבאר, שהוא התכוון להוכיחו, על שעידן את גופו באכילה.

מסופר, כי "חזון איש" זצ"ל נשאל, כיצד להתגבר על תאוות האכילה.

התרופה הבדוקה לדבר, השיב, היא רק הרגשת המתיקות הנפלאה שבלימוד התורה, תחושת הערבות של דברי התורה תדחה את שאר העינוגים. הסבור אתה, סיים, כי בעל "קצות החושן" היה נהנה מחתיכת 'קוגל'?

דף יט/ב פרה ... בנות שלש ודאי לכהן

פרה - פרי

במשנה למדים, כי פרה אינה ממליטה טרם מלאת לה שלש שנים.

אמר הגאון רבי מאיר שמחה מדוינסק זצ"ל, בעל "אור שמח", לא לחינם שמה של העגלה משתנה לפרה במלאת לה שלש שנים, שכן, מיני אז היא מסוגלת להעמיד פירות ("משך חכמה", וישלח).

נותרת עמדו גם לאחר המלטתו, לאמר: הוא אינו פטר רחם, שהרי יתכן שהבהמה כבר המליטה, והוא אינו הראשון היוצא מרחמה. נותרה, איפוא, אותה הגדרה, ואותה סיבה של פטור לאורך כל הדרך.

אי אפשר לומר שהספק כהן נשאר עובר... ברם, הכהן העובר אינו קדוש בקדושת הכהונה, משום היותו עובר. כלום נוכל להחתימו בתווית זו גם לאחר לידתו? האם קיימת סברה בטענה, כי כפי שהיה נטול קדושת הכהונה בעת שהיה עובר, נמשיך מצב זה עד מאה ועשרים?

[ראה בגליון למסכת בכורות דף ב', מאמר "בכורות בימינו", בדברי הגר"י קאנטראוויץ, ולפמש"נ פשוט שבאופן של ספק מכירה, אין חזקת הבכור קודם לידתו מועילה].

דף כ/ב, כא/א מקצת היום ככולו

"מקצת היום ככולו" - איך ומתי?

השבוע אנו לומדים את הכלל התלמודי המפורסם: "מקצת היום ככולו". נער יהודי שהביא סימנים, הופך ל"גדול" עם כניסת יום הולדתו הארבע עשרה, גם אם הוא נולד בשעה ארבע אחר הצהריים ועדיין לא מלאו לו שלש עשרה שנים מלאות. הכלל "מקצת היום ככולו", מותח ומפשט על פני כל היום כולו, את התכונה הקבועה בחציו השני בלבד. במאמר זה נתמקד בהגדרתו המדוייקת של כלל זה, באמצעות הסברו הנפלא של ראש ישיבת פונובויז', הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך זצ"ל.

גיל הכבש נקבע לפי שעת לידתו, לא יום לידתו: בפרשת הקרבנות התורה קבעה את גילם של בעלי החיים המובאים כקרבת לבית המקדש. יש שהגבילה התורה שלא יהא הקרבן יותר מבן שנה, ויש שקבעה שלא יהא פחות מבן שנתים. למדנו במסכת זבחים, ונלמד בעז"ה במסכתנו בעוד מספר שבועות (דף לט/ב), כי גיל הקרבן נקבע לפי שעת לידתו, וכלשונו של רבא "שעות פוסלות בקדשים". לאמר, כבש שנולד בג' סיון בשעה תשע, יהא בן שנה בשנה הבאה בג' סיון בשעה תשע בדיוק. דקה טרם לכן, הוא ראוי להקרבה, שעדיין אינו בן שנה, ומן השעה תשע הוא אינו ראוי להקרבה.

לכאורה, רבא מתעלם לחלוטין מן הכלל "מקצת היום ככולו". מדוע עד השעה תשע בבוקר הכבש נחשב כמי שעדיין לא מלאו לו שנה, הלא "מקצת היום ככולו" ומתחילת היום יש להחשיבו כבן שנה?

"מקצת היום ככולו", הסביר הגראמ"מ שך זצ"ל ("אבי עזרי" הל' אישות פ"ב הל' כ"א), אינו משנה את המציאות, הוא אינו הופך ילד בן שתיים עשרה לאיש בן שלש עשרה, אלא בכוחו להקנות לכל היום את **תכונותיו** של מקצת היום. כלומר, מאחר שבן שלש עשרה שהביא סימנים הופך ל"גדול", אזי, גם אם הביא סימנים בתחילת אותו יום, יש לדנו כ"גדול" - לא כבן שלש עשרה, כ"גדול". אולם, הכבש שבו אנו עוסקים, לא יהפוך לעולם להיות כבש בן שנה טרם השעה תשע. שום כלל ואף סברה אין בכחם לשנות את המציאות - עד השעה תשע הכבש אינו בן שנה.

לפיכך, בקרבן, אשר בו אין דינים והגדרות, כ"גדול" וכדומה, אלא נתונים בלבד, גיל ללא הגדרות, הכלל "מקצת היום ככולו" אינו מעלה ואינו מוריד (ועיי"ש שביאר כמה סוגיות בש"ס שצריך בהם מעל"ע וע"ע "חזון איש" פרה סי' א', ועיי"ש "ברכת כהן" עה"ת סי' ל').

דף כד/א עד יבא ויורה צדק לכם

תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות

כל לומדי הגמרא מכירים את המילה "תיקו", שפירושה: יעמוד. חכמי התלמוד השתמשו בביטוי זה כאשר הם נקלעו לשאלה שאין עליה תשובה, וכוונת הדברים היא, שהנושא שבו לא הגיעו להכרעה - יעמוד, שאין אנו יודעים להכריע בו (המגיה "לערוך"). המהרש"ל ("ב"ק פ"א סי' ה') כותב, כי כאשר הגמרא סותמת דיון ב"תיקו", פירושו של דבר, שלאיש אין סמכות להכריע בדבר, עד שהסנהדרין ישוב ויתכונן והם יכריעו בספק. דורשי רשומות דרשו, כי "תיקו" ראשי תיבות **תשבי יתרץ קושיות ובעיות**. מקורו של רמז זה, בספר הקנה ובספרים קדומים נוספים (עיי' תוי"ט סוף עדויות, "אגרת הטיוול" לאחי המהר"ל חלק הדרוש אות ת', ו"מראית העין" לחיד"א יבמות צ/א).

עד יבוא ויורה צדק לכם: בסוגייתנו נמצא מקור מפורש לכוחו של תשבי, הלא הוא אליהו הנביא, לפשוט ולהכריע ספיקות, ליישב ולתרץ קושיות. גמרתנו קובעת כי רחל שחזיר קטן כרוך אחריה ומבקש לינוק הימנה, פטורה בעתיד מן הבכורה, שכן, אנו תולים שהיא שהמליטה את בעל החיים הלזה שצורת חזיר לו. ברם, החזיר אסור באכילה, אף על פי שוולדות הבהמה הטהורה מותרים באכילה, תהא צורתם אשר תהא, שכן, אין די בגילויי קשר אם-יונק אלו, כדי לקבוע באופן וודאי שהחזיר הוא בנה של הפרה. כלומר, העובדה כי האם מניקה בעל חיים קטון, מעידה על כך שהיא המליטה לאחרונה, אך אנו חוששים, שמא היא המליטה טלה, ולאחר שהוא אבד לה, היא אימצה את החזיר. לפיכך, אומרת הגמרא: "ראה חזיר שכרוך אחר רחל פטורה מן הבכורה ואסור באכילה עד יבא ויורה צדק לכם". רש"י מפרש ("ד"ה "עד"), "עד שיבא אליהו ויורה אם מותר או אסור".

דא עקא, שבמקום אחר (שבת קח/א ד"ה "מאי אמר"), רש"י קובע לגבי אליהו הנביא, כי "היתר ואיסור אין תלוי בו דלא בשמים היא!" האם אנו ניצבים בפני סתירה בולטת ברש"י, שאין לנו אלא להיפרד הימנה בתמיהה? רבים הם גדולי הדורות שדנו בכוחו של אליהו הנביא, שיתגלה במהרה אמון, לפשוט ספיקות ולהכריע באיבעיות.

הכרעה מכח החכמה מתקבלת, מכח הנבואה אינה מתקבלת: החיד"א ("ברכי יוסף" סי' ל"ב) מבהיר, כי מבשר הגאולה, נביא ה', אשר "במהרה יבוא אלינו עם משיח בן דוד", אינו יכול להכריע בשאלות

"באוטובוס,
בדרך לעבודה.
תענוגו!"

גם ר' יעקב, ערד
מבית שמש לא מוכן
לותר על זה.

2 משניות ביום וכל היום
נראה אחרת.

כולם מצטרפים
מה איתך?

לקבלת ספרון חודשי ראשון חינם

מתקשרים ומאירים את הנשמה! 3764 *

מעין אלו, שכן, "לא בשמים היא". אולם, אליהו הנביא, מלבד היותו נביא, היה חכם מחכמי ישראל, והוא חוליה בשרשרת מוסרי התורה מיני משה רבינו (רמב"ם בהקדמה ליד החזקה, שקיבל מרבו אחיה השילוני), ולכשיבוא אליהו ויפשוט הלכה או ספק, מכח חכמתו, בדעת תורה, ולא מכח נבואתו וידיעתו באופנים ושרפי הקודש, או אז, ודאי שניתן לסמוך עליו. לפיכך, כאשר הוא פוסק הלכה מכח נבואתו, אין להכריע על פיו, אך כאשר הוא פוסק הלכה מכח תורתו, יש להכריע על פיו.

שתי צורות לאליהו הנביא: ואילו ה"חתם סופר" זצ"ל מתייחס גם הוא לדברים, לא לפני שהוא מקשה, הלא הגמרא מעידה (עירובין מג/ב), כי אליהו הנביא לא יבוא לבשרנו על הגאולה ביום השבת, שאינו יכול לדלג מעיר לעיר, שאיסור שבת הוא, איסור תחומין, ובכל זאת, כל מוהל מכריז בשעת הברית, "אליהו הנביא, עמוד על ימיני לסמכני", גם בברית הנערכת בשבת. לפיכך הוא מבאר, כי יש להבדיל בין אליהו הנביא לאליהו החכם. פעמים שאליהו הנביא מתגלה בצורה רוחנית בלבד, ועיתים שהוא מתגלה בצורתו הגופנית [עיי"ש מה שביאר בעניין זה]. כאשר הוא מופיע בצורתו הגופנית, הוא מקפיד על איסורים, בהם איסור תחומין ופסיקותיו מתקבלות, אך בעודו מתגלה בצורתו הרוחנית בלבד, הכרעותיו אינן מתקבלות.

אכן, קיימות מספר הלכות שנפסקו על ידי אליהו הנביא, כגון, הוראתו כי גויים אינם מטמאים (בבא מציעא קיד/ב), ועוד, והן התקבלו להלכה [לדעת הרמב"ם הל' טומאה פ"א הל' י"ג], משום שבשעה שפסק אותן, הוא התגלה בגופו (שו"ת "חתם סופר" ח"ו סי' צ"ח ותורת משה על התורה מהדורה תליתא על הפסוק "ויהי האדם לנפש חיה").

אליהו הנביא, אליהו התשבי, אליהו הגלעדי: אף בשמותיו ניתן למצוא סימוכין לכך שיפתור בעתיד את השאלות שהתעוררו, ששלושה שמות לו, לאליהו הנביא, עבור שלשת תפקידיו השונים. **אליהו הנביא:** זהו שמו כמבשר הגאולה, כנאמר (מלאכי ג/כג) "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום השם הגדול והנורא". **אליהו התשבי:** זהו שמו כמשיב עם ישראל בתשובה, כנאמר (מלאכי ג/כד) "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". **אליהו הגלעדי:** על שמו אליהו הגלעדי נאמר: "מתושבי גלעד, מיושבי לשכת הגזית, ואין גלעד אלא בית המקדש" (ילקוט שמעוני מלכים א' רמז ר"ח), היינו: הכינוי גלעדי אינו על שם מקום מגוריו, אלא הוא מרמז על ישיבתו בלשכת הגזית שבבית המקדש. בלשכת הגזית ישבו חכמי ישראל, הסנהדרין, ופתרו את כל השאלות והספיקות שהובאו להכרעתם. אליהו הגלעדי. במהרה יבוא אלינו (הגרמ"מ שפירא שליט"א, ראש ישיבת ראשית חכמה, קובץ בית אהרן וישראל ק"ב).

פולמוס הסמיכה ואליהו הנביא: מעניין לציין, כי אחת הטענות לגבי פולמוס הסמיכה המפורסם היתה, כי אם לא ניתן לקבל סמיכה, אלא ממי שהוסמך מפי משה רבינו איש אחר איש, כיצד יוסמכו חכמי ישראל טרם בוא משיח צדקנו? (עיי' עירובין מג/ב).

אליהו הנביא יבוא ויסמכנו, השיב רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ("תומים" חו"מ א' ס"ק ב') בפשטות. הרי הוא מעולם לא מת, והוא הוסמך על ידי רבותיו, והוא יסמוך את חכמי ישראל... [ועיי' חידושי מרן ר"ז הלוי עה"ת, פנחס, ובס' "ברכת כהן" עה"ת, שם].

דף יט/ב רוב... מתעברות ויולדות

שבועה על סמך הרוב

מספרים, כי רבי שלום מבלז זצ"ל, בירך פעם אשה אחת שתזכה לזרע של קיימא, ואף נשבע לה על כך. **משראה** את הסובבים מתפעלים מכך שהוא נשבע על סמך ברכתו, פטרם ואמר: **מה** לכם מתפעלים, הלא נפסק בתורה להלך אחר הרוב ובגמרא (יבמות קיט/א) נאמר "רוב נשים מתעברות ויולדות"...

דף כ/א כרבי מאיר סבירא לה בחייש למיעוט

בזכות רבי מאיר

פעם חלה רבי צבי הירש מזידיטשוב, והיה מוטל על ערש דווי כשמצבו הולך ומחמיר. כשהגיע לכלל גסיסה כמעט, נתן פרוטה לצדקה והתפלל "אלקא דמאיר ענני", ולא חלף זמן עד שיצא מכלל סכנה וחזר לבריאות.

את מעשהו הסביר לאחר מכן: הרי "רוב גוססים למיתה", ולפיכך התפלל "אלקא דמאיר ענני", שהרי רבי מאיר "חייש למיעוטא"... (קונטרס "על הצדיקים" מהאדמו"ר ממונקאטש).

דף כד/א עד יבא ויורה צדק לכם

תשב"י

הגמרא מסיימת דיון הלכתי שלא הוכרע, ומורה כי יש להחמיר עד שיבוא אליהו הנביא וילמדנו את הדין.

כתוב בספר זכר חיל: מדוע מקובלנו לומר "תשב"י יתרץ קושיות ואיבעיות", כראשי תיבות של המילה 'יתקו'? הרי ראוי היה לומר 'איקר' - אליהו יתרץ קושיות ואיבעיות! אולם, רמז הוא - תשב"י הוא ראשי תיבות של המלים 'תורה ש"ס בבלי ירושלמי'...

לעילוי נשמת

הר"ר **אפרים יעקב פולק** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ג' באייר תשד"ם

תנצב"ה

הונצה ע"י משפחות **פולק**,
קרפין, ומי זהב שיחיו

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!
חייג עכשיו: 3029*
או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

